

TRAKYA'DA ENEZ (ANTİK AİNOS) KAZILARINDA BULUNAN BİZANS ALTIN SİKKELERİ

AFİF ERZEN - İSMAİL KAYGUSUZ

Kuzey Ege sahilinde Meriç (antik Hebros) nehrinin ağzında kurulmuş bulunan Enez (antik Ainos) mahfuz bir liman olarak Eskiçağ'da büyük bir rol oynadığı gibi, kıyı boyunca batı-doğu yönünde, Avrupa-Asya sahil yolu üzerinde, büyük bir liman şehri olması dolayısı ile de askeri bakımdan da önem taşımıştır.

Enez, Eskiçağ'da Taşos (antik Thasos) Boğazı'ndan Çanakkale Boğazı'na kadar olan Kuzey Ege kıyılarında biricik mahfuz bir liman olduğu gibi, Ergene Havzası ile zengin bir hinterlanda sahip bulunduktan, çok erken çağlardan itibaren iskân edilmiştir.

Nitekim, Homeros'un İlias Destanı'nda Enez (Ainos) adına rastlanarakla birlikte, Strabon ve Stephanos Byzantions gibi antik yazarların eserlerindeki kayıtlar, Enez'in iskânını, çok daha eski devirlere götürmektedir. Diğer taraftan ise Herodot, Thukydides ve Skylax'ın kayıtlarına göre Enez, Ege dünyası ve Atina ile sıkı bir kültürel ve siyasi ilişkide bulunmuştur.

Enez, Ortaçağ'da, Bizanslılar zamanında İmroz (antik İmbroz) ve Semadirek (antik Samothrake) adalarını içine alan bir prensliğin merkezi olmuştur.

Enez'in Eskiçağ'da erişmiş olduğu yüksek seviye, M.Ö. 5 nci yüzyıla ait sikkeler, plastik eserler ve keramik buluntularla belgelenmektedir. Bu kültür seviyesini Enez, bütün Antik çağ boyunca koruduğu gibi, Ortaçağ'da da seviyesini düşürmediği görülmüştür.

Nitekim, 1971 yılından beri Enez'de yaptığımız arkeolojik kazılar bu durumu ispatlamaktadır.

Enez'de, Kale içinde ve Kale dışında yapılan kazılar Osmanlı devrinden Grek Arkaik Devri'ne kadar buranın devamlı iskâna sahne olduğunu göstermiştir. Kazılar esnasında biri Kale içinde, on tanesi de Kale dışında olmak üzere, on bir adet altın Bizans sikkesi ele geçmiştir ki, bulunuş durumları ve yerleri bakımından bu sikkeler ayrı bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda mahiyetleri itibarı ile de ilgi çekicidirler.

1980 yılı kazılarında Osmanlı ve Bizans keramiğinden başka, Kale girişinin sağ tarafında, ana kayanın işlenmesiyle meydana getirilen binanın bulunduğu kazı sahasının batısında, kuzeybatı ve güneydoğu yönünde uzanan duvar içinde 12 nci yüzyıla tarihlenen ilk Bizans altın sikkesi bulunmuştur (Bk. A. Erzen, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, III, 1981, s. 87; *Arkeoloji ve Sanat*, 24/27, 1985, s. 8, Res. 15)

Diğer on sikke ise, Enez kasabasının doğu tarafında bulunan ve "Kral Kızı" denilen mevkide 1983 yılında yapılan bir sondajdan sonra, meydana çıkarılan apsisli bir kutsal binanın (kilise) taş duvarının dibinde ele geçmiştir (Bk. Lev. VII, res. 3).

Bu sikkeler yüzeyden 1.20 m. derinlikte ve duvarın kuzey köşesinde, açık kırmızı renkte ve boğazlı küçük bir seramik vazoda bulunmuştur. (Bk. Lev. I, res. 1, 2, 3).

Sikkeler, halen Edirne Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Altın sikkelerin hepsinin 22 ayar olduğu tek tek ölçümlerle tespit edilmiş olup, ağırlıkları 4.30 ile 4.50 gram arasında değişmektedir. Biçim olarak sikkeler çukur basımlıdır (Bk. A. Erzen, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, VI, 1984, XIII-XVI; burada 1-3)

Altın sikkelerden birisi Aleksios I Komnenos (1081-1118)a; 9 tanesi Ioannes II Komnenos (1118-1143)a; diğeri ise Isaakios II Angelos (1185-1195) adındaki Bizans imparatoruna aittir.

Bu sikkeler, Komnenos'lar sülalesinin (1081-1185) ilk imparatorlarından, Angelos sülalesinin (1185-1204) ilk önemli imparatoru Issakios II'yi içine alan yaklaşık 100 yıllık bir dönemin paralarıdır. Bu durum, altın sikkelerin gerçekten de bir koleksiyoncunun gömüsü olduğunu gösterdiği gibi; en geç tarihe konan para, bu kutsal yapı (kilise) için *antequem* oluşturabilir; yani kilisenin yapımı, İmparator Isaakios II (1185-1195) den önceye tarihlendirilmelidir. Böylece sikkeler, M.S. 12 nci yüzyıldaki Komnenos'lar devrine aittirler ve aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

ALEKSİOS I KOMNENOS (1081-1118)

1) Müze Env. No.	: B-326/2011
Ölçüler	:
Çap	: 2.70 × 2.50 cm.
Kalınlık	: 0.05 cm.
Ağırlık	: 4.40 gr.

Tanımlama :

Ön Yüzde : Solidus (Concave: Çukur). Bir elinde imparatorluk asası, diğerinde bir haç olan ve incilerle süslenmiş kaftan içerisinde İmparator Aleksios ayakta ve cepheden betimlenmiştir. İmparatorun iki yanında düşey olarak $A/\Lambda\varepsilon/\Xi\omega/\Delta\varepsilon C/\pi o/T = [T]/\omega/Ko/MNH/N/\omega$ yazılıdır.

Arka Yüzde : (Convexe: Tümsek). Hz. İsa çok sade bir taht üzerinde oturmuş durumda, cepheden gösterilmektedir; dar bir manto içerisinde ve sağ elini dirsekten hafif bükerek, havaya kaldırmıştır. Başının çevresindeki halenin iki yanında, I(ήσο) ç X (ρμστο) ç monogramları ve tahtın sağında ve solunda ise + KεRo/Hoel (ΚCυρι)ε βοηθει Ey efendi! Yardım et! yazılıdır (Lev. II, Res. 1, 2).

Yayın : Ratt. No. 2054; Sab. 2; Wr. 2; Morrisson, s. 665-687, Pl. XCIII-XCV.

IOANNES II KOMNENOS (1118-1143)

Birinci Tip

2) Müze Env. No. : B-322/2007

Ölçüler :

Çap : 2.75 × 2.80 cm.

Kalınlık : 0.05 cm.

Ağırlık : 4.50 gr.

Tanımlama :

Ön Yüzde : Solidus (Concave). Omuz hizasında $\overline{MP}$; baş hizasında ise $\overline{\Theta V}$ monogramları bulunan Hz. Meryem, imparatorluk kaftanı giyinmiş ve yuvarlak başlı asası elinde, ayakta duran İoannes II'nin tahta çıkışını, başına taç koyarak, onu takdis etmektedir. İmparatoru belirleyen yazıt düşey durumda: $\overline{\Gamma\omega|\Delta\varepsilon|\pi o|\Gamma H}$ olarak bulunmaktadır.

Arka Yüzde : (Tümsek). Hz. İsa bol bir mantoya sarınmış, tahtta oturur durumda, cepheden betimlenmiştir. İsa'nın yüzü ile sağ taraftaki monogram silinmiştir: $\overline{IC}$, $[XC]$: $[+ \kappa\varepsilon R o | H \theta \varepsilon I]$ (Lev. II, Res. 3, 4).

Yayın : Ratt. No. 2092; Sab. 1; Wr. 2; Morrisson, s. 689-699, Pl. XCVI; Whitting, ayn. y.

3) Müze Env. No. : B-323/2008

- Ölçüler :
 Çap : 2.80 × 2.75 cm.
 Kalınlık : 0.046 cm.
 Ağırlık : 4.40 gr.
 Tanımlama :
 Ön Yüzde : Solidus (Concave). Uzun khitonu içerisinde Hz. Meryem sağ eliyle İmparator İoannes II'yi taçlandırarak kutsamaktadır. Monogramları sağlam kalmasına rağmen, imparatoru belirleyen yazıt büyük çapta silinmiştir: [λω|Δε] C|πo|T [H]
 Arka Yüzünde : (Convexe). Hz. İsa süslü bir taht üzerinde oturur durumda cepheden gösterilmiştir: $\overline{TCXC}$ ve $+ \overline{\kappa ERoIH\theta EI}$ yazıtları okunmaktadır. (Lev. III, Res. 1, 2).
 Yayın : Ratt. No. 2092; Sab. 1; Wr. 2; Morriison, ayn. y.; Whitting, ayn. y.

- 4) Müze Env. No. : B-324/2009
 Ölçüler :
 Çap : 2.75 × 2.70 cm.
 Kalınlık : 0.05 cm.
 Ağırlık : 4.40 gr.
 Tanımlama :
 Ön Yüzde : Aynı tip Solidus (Concave). $\overline{\theta VMP}$,
 Düşey yazıt : $\overline{\omega}[\Delta\epsilon]c|[\pi]o|T|H$ olarak bulunmaktadır.
 Arka Yüzde : Yazıt ve betim terstir: $\overline{I\theta\theta H} + \overline{\kappa ERo}$
 $\overline{I\theta} X-\overline{\theta} |$ (Lev. III, Res. 3, 4).
 Yayın : Ratt. No. 2093; Wr. 5; Morriison, ayn. y.
 5) Müze Env. No. : 194/1451
 Ölçüler :
 Çap : 2.80 × 2.60 cm.
 Kalınlık : 0.04 cm.
 Ağırlık : 4.40 gr.
 Tanımlama : Solidus. Aynı tip (Convexe); $\overline{TCXC}$, $[\overline{I\theta}] \overline{\theta H} | \overline{\kappa EP} [o]$. (Lev. IV, Res. 1, 2).

- 6) Müze Env. No. : B-325/2010
 Ölçüler :
 Çap : 3.10 × 2.70 cm.
 Kalınlık : 0.04 cm.
 Ağırlık : 4.40 gr.
 Tanımlama : Her iki yüzde 2 ve 3 No. lu sikkelerde bulunan betimler ve yazıtlar yer almaktadır. (Lev. IV, Res. 3, 4).
 Yayın : Ratt. No. 2092; Sab. 1; Wr. 2

İkinci Tip

- 7) Müze Env. No. : B-321/2006
 Ölçüler :
 Çap : 2.60 × 2.75 cm.
 Kalınlık : 0.04 cm.
 Ağırlık : 4.20 gr.
 Tanımlama :
 Ön Yüzde : Solidus (Concave). İmparatoru belirleyen yazı silinmiş durumdadır. Betimlerde Hz. Meryem, İmparator Ioannes'i haç ile kutsamaktadır. Muhtemelen imparatorun kolu üzerinde dairevi olarak [ΙΩΔΕCΠΟΤΗ] yazısı bulunmaktaydı.
 Arka Yüzde : Hz. İsa bol mantosunun içinde yatakta ve biraz kabaca betimlenmiştir. İki yanında diğer sikkelerdeki monogramlar ve yazıt görülmektedir: [I]C-[XC] ΚΕΡΟΙΗΘΕΙ (Lev. V, Res. 1, 2).
 Yayın : Ratt. 2094, 2095, 2096 değişik stilde; Wr. 12

- 8) Müze Env. No. : B-329/2014
 Ölçüler :
 Çap : 2.50 × 2.80 cm.
 Kalınlık : 0.05 cm.
 Ağırlık : 4.20 gr.
 Tanımlama :
 Ön Yüzde : Aynı tip değişik stilde basılmıştır.
 [ΙΩ]ΔΕCΠΟΤΗ, ΘV MP

Arka Yüzde : (Convexe) Yaşlı olarak taht üzerinde gösterilen Hz. İsa'nın betimi çevresinde sadece $\overline{\text{IC}}-\overline{\text{XC}}$ monogramları bulunmaktadır. (Lev. V, Res. 3, 4).

Yayın	: Ratt. No. 2094, 2095
9) Müze Env. No.	: B-320/2005
Ölçüler	:
Çap	: 2.70 × 2.65 cm.
Kalınlık	: 0.05 cm.
Ağırlık	: 4.30 gr.
Tanımlama	: 8 No.lu sikke ile aynı tip ve aynı stildedir.

Yazıtlar: $\overline{\text{θVMP}}[\text{Iω}] \Delta\epsilon\pi\omicron\text{TH}$; $\overline{\text{ICXC}}$ (Lev. VI, Res. 1, 2).

Yayın	: Ratt. No. 2094, 2095
<i>Üçüncü Tip</i>	
10) Müze. Env. No.	: B-328/2013
Ölçüler	:
Çap	: 3.00 × 2.70 cm.
Kalınlık	: 0.02 cm.
Ağırlık	: 4.20 gr.
Tanımlama	:

Ön Yüzde : Solidus (Concave). Hz. Meryem adı zor okunabilen ve elinde imparatorluk asası bulunan İoannes II'yi taçlandırarak kutsamaktadır. İki yanında düşey olarak $[\text{Iω}] \Delta\epsilon\text{C}\pi\omicron$ $[\text{TωφV}\text{I}\rho\omicron]\text{Γ}\epsilon\text{NH}/\text{T}$ bulunmaktadır.

Arka Yüzde : (Convexe) de Hz. İsa süslü bir taht üzerinde oturmuş ve sağ elini havaya kaldırmış durumda betimlenmiştir. İki tarafta $\overline{\text{ICXC}}$ monogramları yazılıdır (Lev. VI, Res. 3, 4).

Yayın	: Ratt. No. 2097; Sab. 2; Wr. 41; Morrisson, ayn. y.
-------	--

ISAAKİOS II ANGELOS (1185-1195)

11) Müze. Env. No.	: B-327/2012
--------------------	--------------

Ölçüler	:	
Çap	:	2.60 × 2.75 cm.
Kalınlık	:	0.04 cm.
Ağırlık	:	4.50 gr.
Tanımlama	:	
Ön Yüzde	:	Solidus (Concave). İmparator Isaakios elinde asası ve yanında Aziz Mihail tarafından kutsanmaktadır: ICAKIOC [ΔεCπ] APXM.
Arka Yüzde	:	(Convexe). Yaşlı olarak cepheden belirtilmiş bulunan Hz. Meryem bir taht üzerinde oturmaktadır: MP [θV] (Lev. VII, Fg. 1, 2).
Yayın	:	Ratt. No. 2174-2179; Sab. 2; Wr. 13-14; Morriison, s. 739-749, Pl. CII-CIII

BİBLİOGRAFYA VE KISALTMALAR

Sab.	Sabatier, Description de Monnaies Byzantines, Paris 1862.
Wr.	Warvick, Wroth, Catalogue of Emperial Byzantine, Coins in the British Museum, London, 1908
Ratt.	Rudolfo, Ratto, Monnaies Byzantines, Amsterdam, 1959.
Morriison	Cécile, Morriison, Catalogue des Monnaies Byzantines de la Bibliothèque Nationale, Tom deuxieme, Paris, Bibliothèque Nationale, 1970.
Whitting	P.D. Whitting, Deutsche Übersetzung: Alfred, P-Zeller, Münzen von Byzanz, 1973, E. Rottenberg. Johannes II Komnenos (1118-1143), s. 185, Res. 280-281.

